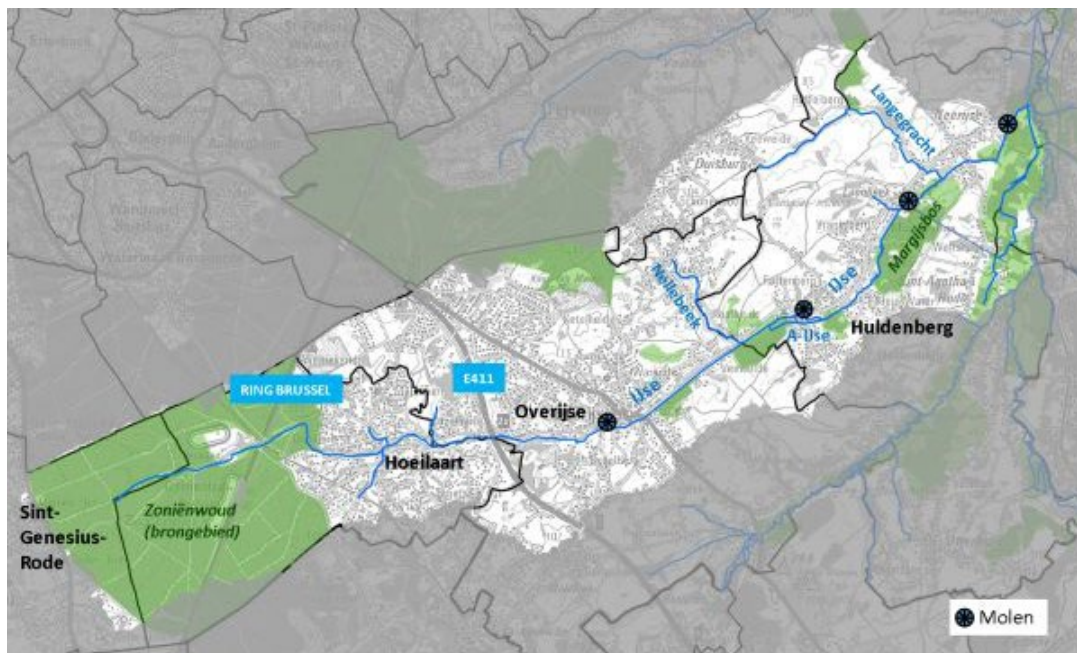

Inhoud	Themanieuwsbrief De IJse, waterloop in beweging De waterkwaliteit van de IJse Herstel van vrije vismigratie op de IJse Dood hout in de beek Soortherstelplannen vissen in de IJse Heraanleg Stationsplein Overijse
---------------	--

1. Themanieuwsbrief De IJse, waterloop in beweging

Het stroomgebied van de IJse wordt voorgesteld als één van de speerpuntgebieden voor het tweede stroomgebiedbeheerplan van de Schelde. De IJse ontspringt in het Zoniënwood en stroomt vervolgens door Hoeilaart, Overijse en Huldenberg. Ter hoogte van Neerijse mondt de IJse uit in de Dijle. De IJse wordt beheerd door de Vlaamse Milieumaatschappij (traject Huldenberg-Dijle) en de provincie Vlaams-Brabant (traject Hoeilaart-Huldenberg).

In speerpuntgebieden is het behalen van de 'goede watertoestand' tegen 2021 mogelijk als er voldoende gerichte inspanningen geleverd worden. De resterende vervuilingbronnen en de vismigratieknelpunten moeten dus aangepakt worden. De visfauna is immers één van de aspecten die de biologische waterkwaliteit bepaalt. Ook een betere structuurkwaliteit is belangrijk voor de waterkwaliteit en de visfauna.

Deze nieuwsbrief van het Dijle- en Zennebekken informeert over de toestand van het water in de vallei van de IJse en over de maatregelen die er genomen worden om die toestand te verbeteren.

[↑ top](#)

2. De waterkwaliteit van de IJse

De waterkwaliteit van de IJse is relatief goed, maar de nutriënten fosfor en stikstof zijn er nog in te hoge concentratie aanwezig. Boosdoeners zijn o.a. de lozing van overstortwater en de oppervlakkige afspoeling van nutriëntrijke landbouwgronden. Ook het grondwater en bronwater bevatten te hoge concentraties nutriënten, wat wijst op een verontreiniging van het infiltratiegebied.

Het hemel- en bronwater maximaal afkoppelen van het afvalwater kan de druk op de overstorten doen afnemen en de waterhuishouding van de IJse zelf verbeteren. Het afvalwater zal dan ook in een minder verdunde toestand in de zuiveringsinstallatie van Huldenberg terecht komen, waardoor het efficiënter gezuiverd kan worden.

Het valleigebied van de IJse is sterk erosiegevoelig. De afstandsregels tot de waterlopen respecteren en het uitvoeren van anti-erosiemaatregelen zijn cruciale elementen om de afspoeling van nutriënten

en sediment naar de waterlopen in de IJsevallei te verhinderen.

[↑ top](#)

3. Herstel van vrije vismigratie op de IJse

Met soorten als serpeling, kwabaal, kopvoorn, blankvoorn, rietvoorn, beekforel, bierpje, driedoornige stekelbaars, baars, paling, riviergrondel, winde en zeelt behoort de IJse tot één van de meest visrijke waterlopen van het Dijlebekken. Veel van deze soorten stellen strenge eisen aan hun leefgebied of verplaatsen zich voortdurend binnen de waterloop op zoek naar geschikte paaigebieden, schuilplaatsen of voedsel. Naast een verbetering van de waterkwaliteit is ecologisch herstel en vrije vismigratie voor deze beek dan ook cruciaal.

Een eerste stap in de goede richting werd een tiental jaar geleden gezet. Aanpassingen aan de watermolen van het kasteel van Neerijse werkten het verval er weg, waardoor vissen vanuit de Dijle opnieuw de IJse konden opzwemmen. Onder andere het bierpje vond hierdoor opnieuw de weg naar de IJse.

De eerstvolgende hindernis stroomopwaarts is de molen van Loonbeek (actie 202 uit het bekkenbeheerplan). De IJse werd hier rechtgetrokken en stort met een verval door de molenconstructie. Binnenkort worden de molen en de omliggende gebouwen gerestaureerd. De Vlaamse Milieumaatschappij zal langs de watermolen een kilometer lange kronkelende nevengeul aanleggen. Het

voortontwerp voor het project is afgerond. De concrete uitvoering hangt af van de grondverwerving. Dankzij deze geul zullen vissen langs de molen kunnen zwemmen. Bovendien wordt de nevengeul door haar natuurlijke karakter een interessant leefgebied. Een debietverdeling tussen nevengeul en molen moet ervoor zorgen dat zowel de molen als de nieuwe nevengeul op het gepaste tijdstip voldoende water krijgen. De werken zullen worden uitgevoerd in samenwerking met de Provinciale Visserijcommissie Vlaams-Brabant en het Agentschap voor Natuur en Bos.

Iets verderop, in het Margijsbos, liep de IJse tegen hoge snelheid en met een klein verval door een oude constructie met bodemplaat. In het voorjaar van 2013 werd deze bodemplaat aangekleed met stenen, grind en boomstronken. De stroming is nu gebroken en vissen kunnen de bodemplaat passeren.

Ter hoogte van het centrum van Huldenberg verhinderen een oude watermolen en een kunstmatig aangelegde waterval in het kasteeldomein de vismigratie op de IJse. Parallel aan de hoofdloop loopt hier de A-IJse of Afleiding van de IJse. Deze tak diende vroeger om overtollig water om te leiden terwijl de molen aan het malen was.

De Vlaamse Milieumaatschappij zal een open verbinding van de IJse naar de A-IJse aanleggen om deze constant watervoerend te maken. Vissen worden zo rond de watermolen en waterval geleid zonder dat grote ingrepen nodig zijn. Bijkomend voordeel is dat ongeveer 40.000 m³ water geborgen kan worden langs de A-IJse en dat de IJse minder snel aanleiding zal geven tot wateroverlast. Ook hier is het voorontwerp afgerond en hangt de uitvoeringsperiode af van de grondverwerving. Dit project is een uitvoering van actie 7 uit het bekkenbeheerplan.

De provincie Vlaams-Brabant werkte in 2012 het vismigratieknelpunt ter hoogte van molen Ter Bracht te Overijse weg met een hevelvistrap (actie 201 uit het bekkenbeheerplan). Een "bypass", een klassieke oplossing, was hier moeilijk te verwezenlijken. Het hoogteverschil is er te groot (ongeveer 3 m) en de beschikbare ruimte midden in de bebouwde kom te klein. Daarbovenop heeft de IJse een zeer laag debiet dat ook nog eens gebruikt wordt voor energieopwekking. Een traditionele vistrap heeft een aanzienlijk deel van het debiet nodig om een doeltreffende lokstroom te creëren. Daarom is gezocht naar een alternatieve oplossing die weinig ruimte in beslag neemt en een zeer laag debiet vereist. Het enige alternatief dat momenteel bestaat en aan de vereisten voldoet is een hevelvistrap. Zoals de naam doet vermoeden, berust het principe van de hevelvistrap op een hevel waarin een grote luchtbel zit. De onderdruk wordt met de vacuümpomp zodanig ingesteld, dat er water over het bovenste schot van de vispassage gaat stromen. Vervolgens wordt het hoogteverschil overbrugd via een in de buis gebouwde conventionele vistrap, waarbij in alle compartimenten hetzelfde debiet stroomt. Het hoogteverschil dat de vissen moeten overwinnen is ongeveer 10 cm per schot, wat de meeste vissen aankunnen. Bij elk schot is een borstelbaan geplaatst waardoor ook bodemkruipers kunnen migreren. Een eerste beperkte evaluatie van de vistrap was positief en toont aan dat migratie mogelijk is voor soorten als kwabaal, kopvoorn, riviergrondel en serpeling.

↑ top

4. Dood hout in de beek

Een waterloop heeft pas een goede kwaliteit als ook de structuurkwaliteit goed is. Van oudsher werd de IJse rechtgetrokken en verlegd om de vallei beter te ontwateren of om molens aan te drijven. Vaak

werden oevers kunstmatig verstevigd of werd de waterloop overwelfd. Op enkele mooi ontwikkelde trajecten na, is de structuurkwaliteit van de IJse niet goed. Waar voldoende ruimte is, proberen de waterloopbeheerders daar wat aan te doen.

Het Margijsbos, waar beide oevers in eigendom van de Vlaamse overheid zijn, is één van die plaatsen. In plaats van zware, dure ingrepen koos de Vlaamse Milieumaatschappij er voor om de rivier zelf zijn werk te laten doen en in een rechtgetrokken traject spontane hermeandering te stimuleren door dood hout in de waterloop te brengen (actie 184 uit het bekkenbeheerplan). De stronken dienen als stroomdeflectoren, obstructies waardoor de waterloop plaatselijk vernauwt en de stroming afgeleid wordt (Foto A). Het water zoekt hierdoor zelf een weg en het natuurlijk stromingspatroon herstelt zich door de verhoogde dynamiek. Dit stimuleert het natuurlijke erosie- en sedimentatieproces waardoor meandering optreedt en holle en bolle oevers gevormd worden (Foto B). Zo wordt de waterloop ook opnieuw aantrekkelijker als leefgebied voor bijvoorbeeld stroomminnende vissen. Enkele maanden na het inbrengen van de boomstronken is al te zien hoe de IJse zich geleidelijk aan opnieuw omvormt tot een kronkelende beek. De verdere evolutie van de bedding wordt opgevolgd.

↑ top

5. Soortherstelplannen vissen in de IJse

Het Agentschap voor Natuur en Bos zette de voorbije jaren kopvoorn (sinds 2004), serpeling (sinds 2006) en kwabaal (sinds 2007) uit in de IJse in het kader van de soortherstelplannen (acties 188 en 189 uit het bekkenbeheerplan). Uit de meest recente evaluatie van het INBO van deze uitzettingen, blijkt echter dat geen van de drie soorten een gezonde populatie vormt in de IJse. Er zijn wel verschillende leeftijdsgroepen aanwezig, wat wijst op overleving van de soorten, maar natuurlijke reproductie is beperkt (serpeling) of blijft helemaal uit (kwabaal).

Zonder twijfel is een tekort aan geschikte paai- en opgroeigebieden de belangrijkste oorzaak van het uitblijven van natuurlijke reproductie. Voor jonge kwabalen zijn ook natuurlijke overstromingsgebieden belangrijk. Deze zijn momenteel te beperkt aanwezig langs de IJse en haar zijbeken.

De eerste habitatevaluaties wezen nochtans wel op geschikte trajecten in de zijbeken van de IJse. Toen leken alle randvoorwaarden vervuld voor herintroductie. Ook omdat de VMM waterkwaliteitsdata wezen op een goede

tot zeer goede waterkwaliteit. Bijkomende kennis en de herevaluatie van de zijbeken als paaigebied toonden echter aan dat de trajecten niet geschikt zijn volgens het gebruikte habitatmodel. In de zijlopen zijn bijvoorbeeld onvoldoende ondergedoken water- of moerasplanten. In de IJse en haar zijlopen is bovendien te weinig grof substraat aanwezig voor kopvoorn en serpeling. Nu blijkt ook de waterkwaliteit periodiek (door lozingen, erosie, drainagewater) een probleem. Tenslotte zijn in de hoofdloop nog verschillende vismigratieknelpunten die de schaarse plaatsen met geschikt habitat vaak niet of onvoldoende bereikbaar maken.

De uitzettingen van kwabaal in de IJse zijn dan ook voorlopig stopgezet. Het doel van soortherstelprogramma's is immers te komen tot gezonde populaties van de doelsoort. De vissen

moeten niet alleen kunnen overleven, maar zich ook voldoende voortplanten. Om kwabaal succesvol te herintroduceren zijn herstelprojecten nodig aan de IJse en haar zijlopen. We denken hierbij aan hermeandering en het wegnemen van oeververdediging. Daarnaast moet in de Dijlevallei ten zuiden van Leuven het herstel van overstromingsgebieden nagestreefd worden door het contact tussen de rivier en haar vallei te herstellen. Het aanbrengen van dood hout in de IJse en de Dijle kan voor de nodige habitatheterogeniteit zorgen. Omdat er onvoldoende aanvoer is van stenig substraat, kan grind op weloverwogen trajecten inbrengen een oplossing bieden. Bestaande riffles worden zo geoptimaliseerd voor de reproductie van kopvoorn en serpeling. Uit onderzoek bleken de bestaande riffles in de IJse immers onvoldoende geschikt voor beide soorten. In overleg met ANB en INBO zal de Vlaamse Milieumaatschappij op twee locaties in de IJse een grindlaag aanleggen boven bestaande steenbestortingen. Zo zal onderzocht worden in welke mate dergelijke natuurtechnische paairiffles kunnen bijdragen aan de reproductie van kopvoorn en serpeling. Tenslotte moet ook voldoende aandacht gaan naar het verbeteren van de waterkwaliteit, door lozingen van huishoudelijk afvalwater, mestinspoeling en erosie te beperken.

↑ top

6. Heraanleg Stationsplein Overijse

Bij het herinrichten van het stationsplein, legde de gemeente Overijse, in samenwerking met de provincie Vlaams Brabant, de IJse over een lengte van 127 meter terug open (actie 132 uit het bekkenbeheerplan). Een waterloop in open bedding is gunstig voor vissen en waterplanten en vermindert de kans op wateroverlast. Een open beek kan immers meer water bergen en afvoeren dan een overwelfde waterloop. De werken aan het Stationsplein zijn intussen uitgevoerd. Tussen de opengemaakte IJse en de rijbaan werd een stootband geplaatst. Er werd een grote vijver aangelegd, met erlangs een 'promenade' waar men te voet of met de fiets veilig en vlot het Stationsplein kan kruisen. Langs de achterste oever van de vijver werden platformen geplaatst. Inzaaien van de oevers zorgde voor ingroening van het geheel. Hierdoor werd het plein weer een aangename plek om te vertoeven, en wordt de band van de bewoners met de waterloop vergroot. Ook de provincie Vlaams-Brabant betaalde mee aan dit project. De IJse is hier immers een waterloop van tweede categorie.

↑ top

Bekkensecretariaat Dijle-Zennebekken

p/a Vlaamse Milieumaatschappij
Vlaams Administratief Centrum
Diestsepoort 6, bus 73
3000 Leuven
Tel. 016 21 12 34
secretariaat_dijlezenne@vmm.be

» www.dijlezennebekken.be